

ה"אני" הפנימי שבאדם

- מה אתה מכיל בפנים?
- בזכות מה נבקע הים?
- תרנגול מפוטם ויין ישן.
- הכל, אבל **הכל** בגזירת עליון!
- תסכולו של הצייר.
- לא תשנא את אחיך בלבבך.
- תחרות שגורמת יריבות.
- הקשר בין שנאה לתוכחה (רמב"ן).
- למה ירדו ישראל למצרים? מדרש מזעזע!
- תפילה דרבנן וכיבוד הורים דאורייתא!!
- על מה נוהרים יותר? על מה שנכנס לפה או על מה שיוצא מהפה? (נקודה למחשבה).
- אתם מניחים תפילין? (מרחן הגר"י אדלשטיין זצ"ל).
- הצפרדעים ואנחנו (מרחן הסטייפלר זצ"ל).
- עלה במוחו משפט של ראש הישיבה.
- לסלוח מבפנים. לאהוב מבפנים.
- כמוה כאהבת אם לבנה.

צידה לדרך

- א. קמתי "אני" לפתוח לדודי.
- ב. בתוכך קיים גאון פוטנציאלי.
- ג. אל תחקה אחרים - אתה שונה מהם.

ה"אני" הפנימי שבאדם

לכל אדם יש את ה"אני" הפנימי שבתוכו, בתוך עולמו הערכי, השכלי, הרגשי והנשמתי, דבר שבעצם מאפיין ומבטא את עוצמת אישיותו.

ראשית, תפקידו הוא בעצם להביא לידי ביטוי את העולם הגדול המיוחד והנפלא שבתוכו - **החוצה**, דהיינו להוציא את הכישרונות החבויים וטמונים בו מן הכח אל הפועל.

ושנית, לדאוג תמיד למלא ולהטעין את המצברים הפנימיים שלו ביסודות ערכיים של תורה ויראה, שהרי ככל שעולמו יהיה טעון, מלא וגדוש ברוחניות, כך יוכל דרך מאורעות הזמן שההשגחה מזמינה לו, לקפוץ ולהעפיל קדימה ובסייעתא דשמיא להתרומם ולהתעלות.

ונביא דוגמא לדברים:

מה אתה מכיל בפנים?

קריעת ים סוף היתה הופעה רוחנית מיוחדת, עד שאמרו חז"ל: ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי (מכילתא דשירה ג, ד"ה זה אל). שפחה מסמלת את המדרגה הפשוטה ביותר, היא ראתה את המינימום, ובודאי מי שהיה במדרגה יותר גבוהה - ראה יותר, ובכל זאת ואף על פי כן מה שהשפחה ראתה, היה יותר ממה שראה יחזקאל הנביא.

נבואתו של יחזקאל היתה נבואה מאוד גדולה ועמוקה, "מעשה מרכבה" (יחזקאל א, א), שבו עוסקים ולומדים רק יחידי סגולה (חגיגה יא, ב), ולמרות זאת, בקריעת ים סוף, שפחה ראתה יותר מזה!

ודאי שהמראות להם זכו ישראל באותו מעמד היו גדולים ונשגבים, אך ביסוד הדברים באו חז"ל ללמדנו דבר נוסף בעומק העניין. ונקדים תחילה:

בזכות מה נקבע הים?

כאשר יצאו ישראל ממצרים, הם עברו ביבשה בתוך הים, והמים נעשו להם כחומה מימינם ומשמאלם, ולא זזו המים ממקומם עד שכל בני ישראל עלו מן הים ליבשה.

וכתב הגאון מוילנא זצ"ל, כי כאשר הגיעו בני ישראל אל הים, היו בהם שתי קבוצות, קבוצה אחת היתה כת של מאמינים גמורים ובעלי בטחון, אשר נכנסו אל הים עוד טרם שנקרע, והלכו בו עד שבאו מים עד נפש, ורק אז נקרע הים לפניהם.

והקבוצה האחרת - כת של אנשים שאמונתם לא היתה בדרגה הגבוהה, והם נכנסו אל תוך הים הקרוע רק לאחר שזה נבקע ונתגלתה היבשה, אבל כל עוד לא ראו את הנס בעיניהם, המשיכו ללכת ביבשה שלפניהם.

ומבואר במדרש, שכאשר באו בני ישראל להיכנס אל הים, וגזר הקדוש ברוך הוא על הים שייבקע, קטרגו המלאכים על ישראל, וטענו: מה נשתנו אלו מאלו (היהודים מהמצרים)? על כך ענה להם הקדוש ברוך הוא, כי ראויים הם שייבקע הים לפניהם בזכות האמונה והבטחון אשר הצטיינו בהם. רק לאחר תשובה זו נבקע הים.

על סמך הבטחון אני עושה להם נס

וכפי שמעמידנו על נקודה נפלאה זו האור החיים הקדוש (שמות יד, טו):

"מה תצעק אלי. יתבאר העניין על פי מאמרם ז"ל שישאל היו נתונים בדין, מה אלו עובדי ע"ז וכו', ודבר ידוע הוא כי כח הרחמים, אלו מעשים טובים אשר יעשה האדם למטה, יוסיפו כח במידת הרחמים, ולהיפך בר מינן ימעטו הכח, והנה לצד שראה אל עליון כי קטרגה עליהם מידת הדין, והן אמת כי חפץ ה' לצדק ישראל, אבל אין כח ברחמים לצד מעשיהם כנוכח, אשר על כן אמר למשה תשובה ניצחת "**מה תצעק אלי**"? פירוש, כי אין הדבר תלוי ביד, הגם שאני חפץ עשות נס, כיון שהם אינם ראויים מידת הדין מונעת, **דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, פירוש, זאת העצה היעוצה להגביר צד החסד והרחמים, דבר אל בני ישראל ויתעצמו

באמונה בכל לבם וְיִסְעוּ אל הים קודם שיחלק, על סמך הבטחון שאני עושה להם נס, ובאמצעות זה תתגבר הרחמים. **ואתה הרים את מטד**, פירוש, באמצעות מעשה הטוב נעשה להם הנס ונבקע הים, **כי גדול כח הבטחון והאמונה הלז להכריעם לטובה**." נמצינו למדים שכל אותם אלו שהיו בדרגת אמונה פחותה, זכו לעבור את הים רק בזכות אותם בעלי אמונה גדולה שהאמינו בה' יתברך וקפצו לים, ובזכותם נבקע הים, ואז ניתנה רשות גם לכת השניה לעבור ביבשה בתוך הים. אותם אלו שזכו ובפנימיותם היתה מושרשת אמונה מוחלטת בבורא יתברך והיא זו שהביאתם למקום בו היו מוכנים להיכנס פנימה אל תוככי הים אף שעדיין לא נבקע, בהאמינם באמונה חושית שללא ספק הים יעשה עמהם הקב"ה חסד, כיון שכך נצטוו, הם אלו שבזכותם נבקע הים גם לבני אותה קבוצה שאצלם היה פער בין מה שהאמינו, הבינו וידעו, לבין עולם המעשה המציאותי. ובנוסף למדנו שבכוחו של כל אדם לגרום ולהביא לכך שאף הסובבים אותו יזכו ויקבלו דברים שלפי מדרגתם אליבא דאמת לא היו ראויים לקבל.

תרנגול מפותם ויין ישן

וכן מצינו מעשה במסכת כתובות (דף סז, ב) על עני אחד שבא לפני רבא, שאלו רבא: במה אתה רוצה לסעוד? אמר לו העני: תרנגול מפותם ויין ישן! שאלו רבא: האם אינך חושב שאתה מכביד על הציבור בדרישותיך? אמר לו: וכי אני אוכל משלהם? הרי משל הקדוש ברוך הוא אני אוכל, כפי שנאמר בתהלים "עניי כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו", לא נאמר "בעתם" בלשון רבים, אלא "בעתו" של כל אחד ואחד לפי צרכו! והנה, תוך כדי שהם עומדים ומדברים, באה אחותו של רבא שלא ראתה אותו במשך שלוש עשרה שנה, והביאה לו במתנה תרנגולת פטומה ויין ישן... הודה רבא בצדקתו של אותו עני, ומסר לו את התרנגולת והיין. ומסביר בספר מדרגת האדם, לא רק האדם הבוטח בה' מקבל את חפצו, אלא אף הסובבים אותו נהנים בגללו, כדוגמת רבא והעני, שגם רבא נהנה ואכל עם העני בזכות האמונה שהיתה לאותו עני בה' יתברך שיזמין לו את מזונו.

הכל-אבל-הכל-בגזירת עליון!!!

אכן, אחד היסודות היותר חשובים בחיי האדם הוא לדעת, להכיר, להבין ולהשכיל, שכל המתרחש עמו וסביבו, יהיה אשר יהיה, הכל בא לו בגזירת עליון, כפי שכתב הרמב"ן בסוף פרשת בא: "ומן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו, עד שנאמין בכל דברינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, אלא אם יעשה המצוות - יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם - יכריתנו עונשו, הכל בגזירת עליון". וככל שפנימיות האדם תהיה יותר ויותר מושרשת בזה, ויחזק עצמו תדיר בכל דרך אפשרית ביסודות האמונה והיראה, כך כאשר יגיע לפניו איזה ספק או תהייה, בכל צומת דרכים, בניסיון כזה או אחר, יקל עליו להתמודד בצורה נכונה וישרה. טבע האדם החי בעולם, הוא - לראות את הכל בצורה טבעית ושטחית. רגיל הוא מילדותו שהכל טבעי ושגרת, הים והיבשה, השמש והירח והכוכבים וכל צבא השמים, אולם אם היינו מתבוננים מעט ביד ה' הפועלת והמכוונת, לא היה סוף להתפעלותנו מהנס שבטבע. מצרים, שהיתה מקור הרשע, וייצגה את סמל הטומאה והכפירה, לקתה בעשר מכות שונות ומשונות, משום שפרעה התגאה ואמר "מי ה' אשר אשמע בקולו"? ועל דיבור זה הביא עליו ה' יתברך עשר מכות, שהוכיחו את שליטתו המוחלטת בכל העולם, בארץ ובשמים, בימים ובכל אשר בהם, וגם ברוחות ובעוף השמים, עד לחיי האדם עצמו. ולבסוף ראו את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים בקריעת ים סוף, עד שפרעה בעצמו צעק מקירות ליבו: "מי כמוך באלים ה', נורא תהילות עושה פלא". וכשנצטווינו לזכור את יציאת מצרים, כמו שנאמר: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים", בקריאת שמע, בקידוש של שבת ומועד, ובשאר מאורעות, רצה בזה ה' יתברך שזכור ונתבונן בניסים הנסתרים, אשר היו מלובשים בטבע, ונדע כי אין כה' אלקינו בכל הארץ.

***

אין דבר בבריאה אשר אינו מעורר התפעלות גדולה ועצומה מגודל השגחתו של הבורא יתברך עלינו, אלא שהבסיס הנצרך ביותר עבור כך הוא - **התבוננות**. וההתבוננות אינה רק מעלה אלא חובה ממש, שהרי בלא זה, ההרגל נוגס ומטשטש. נחدد ונמחיש את הדברים.

תסכולו של הצייר

פעם היה צייר נפלא, אומן במלאכת הציור. הוא ידע לצייר ציורים שייראו מציאותיים – עד שהיה נראה כאילו יש נשמת רוח חיים בציור.

פעם אחת החליט הצייר לבחון את תגובות הציבור לאחד מציוריו. הוא עמל רבות וצייר סוס הנראה בדיוק כמו סוס אמיתי. הציור היה כגודל סוס אמיתי ונראה ממש מציאותי. הלך הצייר והעמיד את הסוס על גבעה ליד כיכר העיר. עמד והמתין שם כמה שעות אך לפליאתו ראה שהאנשים חולפים על פניו אך אינם מגיבים. איש לא התייחס לציורו הנפלא. כשראה כך, פנה לעובר אורח ושאל את דעתו על הסוס. השיב לו הלה: "הסוס הזה מסתיר את הנוף שמאחורי הגבעה. מדוע אינו זו משם?" מתשובת האיש הבין הצייר שהאיש חושב שהסוס אמיתי!

מיד ידע מה עליו לעשות. הוא ניגש אל הציור וגזר אותו לשני חלקים. לאחר מכן העמיד את שני החלקים זה לצד זה במרחק מה ביניהם. לפתע עצרו כל האנשים והביטו בפליאה – הם ראו סוס חתוך לשניים!

משל זה בא כדי להסביר מהי קריעת ים סוף עבורנו. התרגלנו לראות ים שלם שמימיו זורמים, וכבר איננו שמים לב לכך ואיננו מודים על פלא הבריאה. רק כאשר נבקע הים כולם מתבוננים ומסתכלים בנפלאות ה' – "ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

עלינו להתבונן בבריאה השלמה, להתפעל מן הבריאה, להתפעל מכל הסובב אותנו, ולהבין כי הכל מאת ה'. "אין צייר כאלוהינו" (ברכות י, א) – בכל דבר ודבר שקיים במציאות אנו יכולים לגלות את נפלאות היצירה האלוהית, אילו רק נשים לב אליו ונתבונן בו. הים הקרוע מלמד אותנו להתבונן ולהתפעל גם מן הים השלם, מן הטבע הגלוי לפנינו בכל עת ובכל שעה.

***

לא תשנא את אחיך בלבבך

בפרשתנו, פרשת 'קדושים', מתייחסת התורה לכמה עניינים שבתחום בין אדם לחברו, ביניהם: "לא תשנא את אחיך בלבבך. הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא וכו' ואהבת לרעך כמוך אני ה'". (ויקרא יט, יז - יח)

שנאת חינם הוא חולי קשה, ראש לכל עבירות שבתורה

נפתח בדברי רבנו בחיי:

"הכתוב הזה יזהיר את האדם על שנאת חינם, וענין שנאת חינם הוא שישנא אדם את חברו חינם שלא בטענה, תחת אשר היה ראוי לאהוב אותו. ואין לך אומה ראויה שתהיה האהבה תקועה בהם ומידת השנאה מורחקת מהם כישראל, שהרי אלוה שלנו יתברך אלהי עולם אל אחד, וכן כתיב "הלא אב אחד לכולנו הלא אל אחד בראנו" (מלאכי ב, י). ואנחנו עם אחד ויש לנו תורה אחת ומשפט אחד, ועל כן היה ראוי לנו שיהיה לב אחד ורצון אחד יותר משאר העמים".

שנאת חינם הוא חולי קשה, ראש לכל עבירות שבתורה, כל מי שתגבר עליו המידה המשוקצת הזאת הוא סותר ועוקר האחוה והריעות הנזכרים בפסוק "למען אחי ורעי" (תהלים קכב, ח), והוא מכחיש עצמו שאינו מזרע אברהם, לפי שכל מי שהוא מזרעו אוהו דרכו, כענין שכתוב "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו" וגו'. (ספר כד הקמח, ערך שנאת חינם).

לפני הלומד בפרשה זו ניצבות כמה תמיהות:

א. פרשת קדושים ביסודה עוסקת בעניינים חמורים מאוד, דיני עריות, איסורים הגובלים בכרת, וזאת בהמשך לאיסורים שנזכרו קודם לה, בפרשת אחרי מות, וכבר ציין רש"י את אזהרת המדרש: "היו פרושים מן העריות, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה".

נמצא אם כן, שכל ענין הקדושה הוא להיות פרוש ומופרש מאותם הדברים החמורים.

כמו כן עוסקת פרשה זו בעוד עניין יסודי, אשר גם הוא מאפיין את קדושת האדם ופרישותו מאיסורים המקלקלים ומטמטמים את הנפש - מאכלות אסורות, נידון זה כולל בין השאר הלכות ערלה, אכילת דם וכיוצא בזה, ולאחר מכן מוזכר איסור עבודה זרה המתבטא בנוהג פסול שהיה בזמנם - נתינת זרעו למולך, ועוד איסורים אחרים שהצד השווה שבהם הוא - חילול ה', כהקפת פאת הראש, כתובת קעקע, ולא לחלל ביתו להזנותה ועוד.

והנה, בתוך כל דיני התורה הללו מופיעים פסוקים בודדים העוסקים באי אלו עניינים שלכאורה נראים כלא קשורים, כגון 'לא תשנא את אחיך בלבבך', 'ואהבת לרעך כמוך', 'מפני שיבה תקום' ועוד. וכאן עולה לה התמיהה, וכי איזה מכנה משותף שווה בדרגתו ניתן למצוא בין איסורי עריות וחילול ה' לבין אהבת הזולת? מה הקשר שיש בין אלו לפרשה זו?!
ב. יתירה מזאת, עצם הפסוק גופו טעון ביאור. פתח הכתוב - "לא תשנא את אחיך בלבבך", וסיים - "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא". גם כאן עלינו לשאול, מהי השייכות שיש בין שני החלקים הנראים כשני עניינים שונים לחלוטין? ומדוע באמת התורה חיברה את שניהם לפסוק אחד?

ג. ובאיסור עצמו יקשה עוד, מהו שהדגיש הכתוב 'לא תשנא את אחיך בלבבך', וכי רק 'אחיך' בכלל לאו זה?

הכל מקללין אותו ותחול עליו קללתם ויוצא מן העולם

הרשב"ץ, בפירושו על מסכת אבות (פרק ב משנה יא) מציג את דעות רבותינו בבירור הסוגיא:
"יש מפרשים: ושנאת הבריות, מי שהוא קשה ומביא עליו שנאת הבריות, הכל מקללין אותו ותחול עליו קללתם ויוצא מן העולם. שהרי אמרו חכמים ז"ל בפרק בני העיר (מגילה כח, א) ובפרק החובל (ב"ק צג, א) אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך, שהרי אבימלך קילל את שרה בכהות עיניים, שנאמר 'הנה הוא לך כסות עיניים' (בראשית כ, טז), ונתקיים ביצחק, שנאמר 'ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות'.

ורבינו שלמה ז"ל פירש שנאת חנם, וזו היא מן התורה, שנאמר 'לא תשנא את אחיך בלבבך', ונאמר 'ואהבת לרעך כמוך', והוא כלל גדול בתורה כמו שנזכר בספרא" (קדושים פ"ד פיסקא יב ד"ה לא תיקום).

השנאה - מחלה תורשתית

שני כוחות נבראו בנפש האדם:

כח האהבה וכח השנאה.

אמנם, "שנאת הלב" קשה יותר מכל שנאה גלויה, ועליה הזהירה התורה ביותר, כפי שנתבאר. שנאת הלב גורמת רעות גדולות בין בני אדם - והיא המידה הפחותה והנמאסת תכלית המיאוס בעיני כל בעל שכל. פרטי המצוה והאזהרות הרבות שהזהירו חז"ל עליה, מטרתם שלא נרגיל את נפשותינו במידה רעה זו, ומבוארים דבריהם במקומות רבים בתלמוד ובמדרשים. לעומת זאת - "איזהו מכובד - המכבד את הבריות". ממילא התוצאה שעתידי שונא חנם לפגוש היא, שכולם ישנאו אותו, ועל כן מריבה רבה ונדלף בביתו של אדם זה.

תחילה מצד הוריו, אחיו ואחיותיו, אחר כך הוא מצרף גם את שכניו וחבריו לקלחת המריבות. לאחר נישואיו תמשיך מסורת המריבות גם לביתו שלו, וילדיו שיצמחו ויגדלו במין מערכת שכזו המנוהלת באורח חיים של נרגנות ובתרבות של סכסוכים ומחלוקות, לא יוכלו לנהל מערכת חיים טובה וערכית יותר, אלא גם הם יהיו בעלי מדנים, תכונה זו תהיה חלק בלתי נפרד מאישיותם, וכמו גלגל חוזר, תחילה יבוא הדבר לידי ביטוי בחיכוכים עם הוריהם, אחר כך עם סביבתם ואחר נישואיהם, ימשיכו המריבות עם בני הבית, שעתידיים להמשיך שושלת מאוסה זו לעוד דור שגם הוא יעשה כך.
וכעת מובן, כי מי שהוא קשה ומביא עליו שנאת הבריות, הכל מקללים אותו ותחול עליו קללתם ויוצא מן העולם...

מתוך ששונא את הבריות דואג בטובתן, ומת בדאגה...

וממשיך הרשב"ץ:

"ופירוש רבינו שלמה נראה יותר נכון, כי מתוך ששונא את הבריות, דואג בטובתן (כלומר, עינו צרה על שיש להם טוב) ומת בדאגה. ובאבות דרבי נתן (פרק טז מ"ד) נראה כפירוש אחרון, כי שם שנו שנאת הבריות, שהקב"ה עוקרו כאנשי סדום, שנאמר 'ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד' (בראשית יג, יג), ולא הותרה שנאה אלא לשונאי השם שנאמר 'הלא משנאיך ה' אנשי' (תהלים קלט, כא)".

וכבר הזכרנו את דברי רבנו הרמב"ם בספר המצוות (מצות לא תעשה ש"ב), שהתבטא בחריפות וכתב: "שנאת הלב היא חטא חזק יותר מן הכל".

דבריו יובנו על פי מאמרו המפורסם של רבי עקיבא: "ואהבת לרעך כמוך – זה כלל גדול בתורה". ממילא יש להסיק גם את ההיפך ולומר כי האיסור: "לא תשנא" - אף הוא כלל גדול באיסורי התורה.

שם אחד לא יאבד הימנו עולמית, לעולם הוא – 'אחינו'!

ואכן, יש להרגיש כל אדם כאילו הוא אחיך ממש, וכמו שביאר הגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל במתק לשונו: "לא תשנא את אחיך בלבבך" - ההנחה היא, שהתנהגות אחינו כלפינו יש בה כדי לעורר שנאה בלבנו. השונא מבקש לעשות מעשה קוץ, הוא דוחה את חברו ומרחיקו מעליו, קיומו נראה לו כמעכב את הצלחתו, והוא מבקש להרחיקו וּלְגַנוֹנוּ עד כדי ביטול עצם קיומו. אין זה אלא רגש טבעי בלב שלא זכה לעידונה של תורה. אך אל יעלה רגש זה על לבנו, אפילו רבות הן הרעות שעשה לנו אחינו, ומששכח את חובתו כלפי שלומנו, שוב אין הוא ראוי להיקרא בשם רַע, ומשהתנכר לזכויותינו אף הוא קיפח את הזכות להיות 'עמית', להיות שווה בזכויותיו. אך שם אחד לא יאבד הימנו עולמית, לעולם הוא 'אחינו', שהרי כולנו בנים למקום, ואף הוא מאוחה עמנו בה".

בבית אבינו אין מקום לשנאה הבאה מתוך קנאה

וממשיך הגרש"ר להתריע ולהזהיר:

"אולם יש צורך נוסף באזהרת "לא תשנא", כי הלב המסור לרחשיו הטבעיים מכיר אף שנאת חינם, ואזהרת לא תשנא בניסוחה הכללי מתייחסת גם לאותה שנאה. ואכן שנאת חינם שכיחה בלב הדיוטות, דַּיִם לאלה, שאח מתחרה איתם במלחמת הקיום, שהיא תוכן החיים על פי השקפת העולם המודרנית, ואף על פי שהוא נאבק באמצעים כשרים, הרי הוא שואף יחד עמם לאותה מטרה. בחריצות ובכישרון הוא מאיים לעלות עליהם.

דַּיִם בכל אלה כדי לראות בו אדם הראוי לשנאה, שהרי הוא המעכב את שלומם, והם מצפים להרחקתו ולאובדנו הגמור. הן שנאת חינם הוא החטא שהביא לחורבן הבית. ושוב אין לך דבר שיש בו כדי להוציא שנאה מן הלב, כאותו רעיון הכלול במלת 'אחיד'. כל אדם הוא אח בבית ה', בבית אבינו אין מקום לשנאה הבאה מתוך הקנאה". (פירוש הגרש"ר הירש. ויקרא יט, יז) זהו אחד הגורמים המרכזיים, אם לא העיקרי שבהם, לשנאת הלב של האחד כלפי הזולת.

תחרות שגורמת יריבות

ובאמת, שלושת הדברים המוציאים את האדם מן העולם הם הקנאה התאוה והכבוד שכולם נובעים ומסובבים מתוך שנאת הבריות, שהיא שנאת חינם. הרגשת התחרות הסמויה בין בני האדם, כביכול מדובר בהתמודדות על השגת אויר לנשימה במרחב מחיה צר, מצומצם ומוגבל. בראות האחד שלשני יש יותר, הוא השיג את חפצו, מיד יתעוררו בליבו רגשות הקנאה, תאוותו להשיג ולהדביק את הקצב, האיטי לפי סברתו, אינה יודעת גבול, ובשל כך הוא הופך לאויב מושבע של השני!!! הוא רואה בשנאתו דברים שאינם כאילו הם ממש בחוש. וטחו עינו מראות ומהשכיל ליבו כי אין אדם נוגע במוכן לחברו!!! אפילו כמלוא נימה! ולכן נקט הכתוב לשון "אחיד".

שהרי איך ננמיק את עוצמת הלהבות? כיצד נוריד את מפלס השנאה הגואה?

מתוך ידיעה ברורה כי כל אדם הוא אח בבית ה', וממילא, בבית אבינו אין מקום לשנאה הבאה מתוך הקנאה. ולפיכך, אין לך דבר שיש בו כדי להוציא שנאה מן הלב, כאותו רעיון הכלול במלת 'אחיד'.

וכבר ביאר האור החיים הקדוש, שבא הכתוב להודיע שיעור השנאה אשר ה' מצוה עליה, לבל יחשוב האדם שאין נחשבת שנאה, אלא רק שנאה גמורה, המגיעה לידי כך שהוא מבקש רעתו וחפץ בכליונו. ויטעה לומר שהרחקה בלב אינה קרויה שנאה. כדי לסתור הבנה זו הלוקה בעיוות, נתחכם הכתוב לסמוך "לא תשנא" עם תיבת "אחיך", לומר כי השערת השנאה אשר יצווה ה' עליה היא הנרגשת בערך אח. וממילא יש לך להבין כי שיעור זה כל שירחיקוהו מליבו - אפילו קצת - הנה הוא יורד ממדרגת אח והרי הוא עובר משום "לא תשנא".

ישמע חכם, ויוסף לקח!!

"אחיך" או "רעך"

והדברים מקבלים משנה תוקף מתוך ביאורו של גאון המחשבה, רבנו המהר"ל: "ושנאת חברו, אף אם לא עשה דבר זה רק בלב, אמר הכתוב "לא תשנא את אחיך בלבבך", ודבר זה כמו שהתבאר אצל האהבה, כי ראוי שיהיו ישראל אחד לגמרי, ואצל האהבה כתיב לשון "רעך" (ואהבת לרעך כמוך), ואצל השנאה כתיב "אחיך", והדבר הזה כי ישראל יצאו מאב אחד, והלב הוא שורש ואב אל כל האיברים ומחבר כל האיברים ביחד, ומפני כך אין ראוי שיהיה נמצא שנאה בלב שהוא מוכן מצד עצמו לֶאֱחָד ולקשר האחים שהם האיברים שלא יהיה חילוק בין אותם שראוי שיהיו לאחים". (נתיב אהבת רַע, ג).

ובהמשך דבריו מפליא המהר"ל להבהיר התמיהה בביאור שֶׁבְרוּ של מקרא שאמר "בלבבך": ולכך כתיב "בלבבך" אצל לא תשנא, ולא אמר כך "ואהבת לרעך בלבבך", מפני כי מצד הזה אין מחויב שיהיה האהבה, שדבר זה מחייב שלא יהיה שנאה שהוא החילוק, מאחר שיש להם אב אחד שהוא מחבר אותם, ואיך יהיה היפך זה? שישנא זה את זה? עד כמה הדברים חמורים!

הקשר בין שנאה לתוכחה

וממוצא דבר אתה למד, מה פשר הסמיכות בין ענין איסור השנאה לבין מצות התוכחה. התוכחה שצריך להוכיח את חברו אינו ענין בפני עצמו אלא הוא חלק ממהותה ושורשה של איסור השנאה. ויסוד הדברים מבואר מתוך דברי הרמב"ן כאן, וז"ל:

"והנכון בעיני כי "הוכח תוכיח", כמו והוכיח אברהם את אבימלך (בראשית כא, כה). ויאמר הכתוב, "אל תשנא את אחיך בלבבך" בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי, "ולא תשא עליו חטא" לכסות שנאתו בליבך ולא תגיד לו, כי בהוכיח אותו יתנצל לך, או ישוב ויתוודה על חטאו ותכפר לו. ואחרי כן יזהיר ש"לא תנקום" ממנו "ולא תטור" בלבבך מה שעשה לך, כי יתכן שלא ישנא אותו אבל יזכור החטא בליבו, ולפיכך יזהירנו שימחה פשע אחיו וחטאתו מליבו ואחרי כן יצווה שיאהב לו כמוהו".

כלומר, מבואר מדברי הרמב"ן שאיסור השנאה בלב הוא כדי לתת לו מקום לתוכחה, ולאפשר תיקון היחסים בינו לבין חברו. "לא תשא עליו חטא" הוא תוצאת התיקון שיבוא לו על ידי שיוכיח את חברו ובכך תסתלק שנאתו מלבו, שהרי בכך שיוכיחנו בדרך יפה ובסבר פנים "יתנצל לך או ישוב ויתוודה על חטאו ויתכפר לו".

כששונאים זה לזה – לעולם אינו מוכיחו, והנגע הולך ופושא...

ובאופן נוסף יש לבאר:

"ויסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך, כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ, ועל כן הוא מוכיחו שלא יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה, לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר: כשורה עשית ולא פעלת אָנֹן. וכל כוונתו להדיח עליו הרעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומידה זו הלא היא ברכת בני עמנו מיום שגברה אגרופה של שנאת חינם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושא עד אשר ישקיף ה' וירא, ויסיר לב האבן מקרבנו". (כלי יקר שם).

ואלמלא דבר זה כתוב, אי אפשר היה לאומר.

זו השנאה, רעתה רבה, והשלכותיה חמורות, והיינו, שאם ישנא האדם את השני, תמיד יחשוב בתחבולות כיצד להכשילו, ולא רק בממון ושאר ענייני העולם, אלא גם ברוחניות, ומכיון שכך, לא יחפוץ להטותו אל דרך הישר, נוח לו לראותו מידרדר בלא שים לב לעברות חמורות, והוא מצידו, יעודדו בחלקות לשונו באמירת "ישר כח"!! על...מעשה עבירה!!! ומדוע? כי הוא שמח במפלתו!! זוהי חנופה שביסודה מונעת מתוך שנאה עזה.

ששוה חומרתו של זה לחומרתו של זה

אכן, באה התורה בעצם ההוראה בעניין זה דווקא בפרשה זו ודווקא במקום זה שבין איסורי עריות למאכלות אסורות ושאר איסורי תורה חמורים להורות לדורות עד כמה שנושא זה חמור. וכל כך למה?

משום שירדה תורה לסוף דעתו של אדם. שיכול ח"ו לזלזל בעניינים אלו שבין אדם לחברו, אע"פ שאולי הוא מקפיד בכל מה שנוגע בדברים שבין אדם למקום. יכול אדם להיות מקפיד, ואולי מקפיד מאוד, בדקדוק גדול בכל מה שנוגע למה שנכנס לפיו - ממיני המאכלות וכדומה, לחשוש לחומרא הרחוקה ביותר, לחוש לדעת יחיד שהוזכרה באחד הפוסקים, וגם אם יהיה כרוך הדר בקשיים, לבל ייכשל ולו בנדנד קל שבקל של ספק איסור, ולעומת זאת בעניינים שבין אדם לחברו הוא מרשה לעצמו להקל. אשר על כן באה התורה והעמידה עניינים אלו באחד המקומות החמורים ביותר בתורה, כדי שידע האדם את חומרת הדברים בהתייחסות של התורה כלפיהם. שידע בידיעה ברורה ששוה חומרתו של זה לחומרתו של זה. וכשם שזוהר הוא בדברים אלו החמורים, כך באותה מידה צריך להיזהר בעניינים שבין אדם לחברו.

פרשת המגדף ודיני חבלה – מה הקשר ביניהם?

יסוד מוסד זה מצינו בפרשת אמור, אשר אף היא נקראת תמיד בימי הספירה, בהם חובה גדולה לעסוק בתיקון המידות שבין אדם לחברו.

בפרשת אמור מובאת פרשת המקלל:

"ויצא איש בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל וינצו במחנה בן הישראלית ואיש הישראלי. ויקוב בן האשה הישראלית את השם ויקלל ויביאו אותו אל משה" וכו'. והנה לא איחרה מלבוא ההוראה השמימית - "הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה ורגמו אותו כל העדה" וכו' (ויקרא כד, י-יד).

אם נשים לב נראה כי באמצע הפרשה מובא פסוק שעל פניו אינו קשור לעניין בו עוסק הכתוב, לאחר שניתנה ההוראה בדבר עונשו של המקלל, לפתע מוזכרים ציוויים העוסקים בעניינים שבין אדם לחברו, "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" וכו' "עין תחת עין שן תחת שן" וכו' (כד, יז - ב). ואז, במעבר חד חוזרת התורה שוב לעסוק באותו המקלל: "וידבר משה אל בני ישראל ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה וירגמו אותו אבן" וכו' (כד, כג).

והקורא מתפלא ומשתומם, מה ראה הכתוב להפסיק באמצע פרשת המגדף ולעסוק בדיני חבלה?! אך לאור האמור מיושב היטב. רצון התורה ללמדנו בזה יסוד גדול.

לעולם אין להפריד בין מצוות שבין אדם למקום לבין מצוות שבין אדם לחברו. אלא אחד הם! ובכך באה התורה לשלול גישה פסולה שהתאזרחה בלבנות חלק מבני האדם הסוברים שדי בכך שהוא מתנהג כראוי כביכול כלפי הקב"ה, ואילו כלפי חברו הרי שכאן הוא גורס שלעולם צריך לדאוג לעצמו ולהגן כביכול על האינטרסים שלו אף אם לעיתים הדבר דורש להפעיל כח, פיזי או מילולי.

וכדי להוציא ולשרש דעה מוטעית זו, ראה הכתוב לכוללם יחד, ללמדך כי זה וזה – חד הוא!!!

למה ירדו ישראל למצרים? מדרש מזעזע!

כיון שבעבודת המידות עסקינן, מן הראוי שיעמוד לנגד עינינו מדרש מזעזע זה:

"אמר רבי חנינא: לפי שכל מידותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה. בתחילה קודם שירדו למצרים, היו בני האמהות (לאה ורחל) מבזים בני שפחות (בלהה וזלפה) ולא נהגו בהם מנהג אחווה, והיה הדבר קשה מאד בעיני הקב"ה, והיתה רוח הקודש צווחת ואומרת: "כולך יפה רעייתי!" (שיר השירים ד, ז).

אמר הקב"ה: היאך אעשה להם שיקבלו את בני השפחות? אורידם למצרים ויהיו כולם עבדים, ובשעה שאגאלם אתן להם מצות פסח שיעסקו בה הם ובניהם ובני בניהם ויאמרו כולם "עבדים היינו לפרעה", נמצאו כולם שווים!!! וכל כך למה? להודיע גדולתו ושבוהו של הקב"ה לכל באי עולם ויידעו לעשות שלום (ולנהוג כבוד) בין בריותיו". (פסיקתא חדתא) מפעימה עד למאוד השקפת חז"ל:

ברוח קדשם הבינו שכל ייסורי גלות מצרים היו כדאיים ובלבד לסלק שמץ של התנשאות בין בני יעקב שרק ההשגחה העליונה ידעה שהיה משהו מתחושה זו צפון בלב האחים הקדושים. ואנו, מה נענה אחריהם?

הקב"ה חס על כבודו של אותו רשע

המדרש (ילקוט שמעוני במדבר) מתאר את הדין ודברים שהתנהל בין האתון לבלעם בהליכתו לקלל את ישראל: "כך אמרה האתון לבלעם: 'איך אתה יכול להורגני אלא אם כן חרב בידך, והיאך אתה רוצה לעקור אומה שלימה?' שנתק ולא מצא תשובה".

וממשיך המדרש:

"ניצחה הטיפשה שבבהמות את החכם שבחכמים. כיון שדיברה, לא יכול לעמוד בה".

ומוסיף דבר נורא להפליא:

"מתה, כי חס הקב"ה על כבודו של אותו רשע שלא יאמרו הבריות: זו היא שסילקה את בלעם. ואם חס הקב"ה על כבוד הרשע אין צריך לומר על כבוד הצדיק".

והלך – נורא, למתבונן.

חס הקב"ה על כבודו של אותו רשע. וזאת אימתי? בשעה שאותו רשע היה בדרך לקלל את עם ישראל. התורה מעניקה לנו כאן שיעור במושג כבוד האדם, שאפילו בשיא שפלותו בהיותו צלם אלוקים, הקב"ה חס על כבודו. עד היכן מגיע כבוד הבריות.

לא נהגו כבוד, בכבוד הראוי!

רעיון נוסף אפשר לומר.

לא בכדי זמן קריאת פרשה זו חל תמיד בימי ספירת העומר, בהם אנו מתאבלים על מותם של תלמידי רבי עקיבא, שגילו לנו חז"ל (יבמות סב, ב) את סיבת פטירתם –

"לפי שלא נהגו כבוד זה בזה!"

ודייקו בלשונם לומר – "לא נהגו כבוד".

לא כתוב שזלזלו ח"ו אחד בשני אלא - לא נהגו כבוד. בכבוד הראוי.

וכמובן שמדובר כאן במדרגות גבוהות ולפי גודל מעלתם. אך המוסר העולה מתוך כך לחיינו אנו הוא עצום! המכנה המשותף לכולם הוא לימוד לדורות. עד כמה חשוב והכרחי ביותר הוא ענין עבודת המידות, כבוד הזולת, והזהירות מלשנוא את האחר, עד כדי שהיה עדיף כביכול שתמעט תורה מישראל, כדברי הגמרא שם "והיה העולם שמים", והעיקר שלא להנחיל תורה בלי מידות!!!

תפילה זה דרבנן וכיבוד הורים זה דאורייתא!!

סיפר לי יהודי שלפני שנים, הוריו היו מתגוררים בתל אביב, והוא, אחר נישואיו, קבע את מושבו בבני ברק. בהגיע הימים נוראים ביקש ממנו אביו אם יוכל לשהות עמם בימים אלו, אך הלה נטה לסרב כיון שידע שבמקום שבו אביו מתפלל המניין מצומצם, ולא רק זו אלא גם הציבור היה מורכב מבעלי בתים, ואילו נפשו איוותה לעמוד בתפילה ברוב עם יחד עם קהל ידידיו בני התורה, בפרט בימים אלו הגורליים וקובעים איך השנה תיראה. כשניסה להסביר לאביו שימים נוראים זה לא סתם חגים, אלא ימים של תפילה ותחנונים, והוא מרגיש יותר התעלות וחיזוק בבני ברק, שם לב כי אביו לא כל כך מקבל את הדברים, ואף חש עלבון בקולו. בראותו כך, החליט להיכנס למעונו של מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, לשטוח את צדדי הספק ולשאול בעצתו. כששמע מרן הגר"ח שליט"א את ספקו פסק לו מיד בנחרצות:

"מה השאלה בכלל? תפילה זה דרבנן וכיבוד הורים זה דאורייתא!!!"

נזהרים על מה שנכנס לפה, אך לא על מה שיוצא מהפה...

מסופר על היהודי הקדוש מפשיסחא זצ"ל שציוה לתלמידו, רבי בונים זצ"ל, שיצא לדרך ולא ביאר לו לאן יסע, ומה מטרת הנסיעה. רבי בונים ציית לדברי רבו ללא שאלות, לקח עמו כמה חסידים, הזמינו עגלה ויצאו לדרך. כך נסעו במשך כמה שעות, עד שהרעב הציק להם, הם הורו לעגלון לפנות לאכסניה שבכפר. כשהגיעו לאכסניה ירדו מהעגלה, החסידים פנו לבעל הבית וביקשו לסעוד במאכלי חלב. אמר להם בעל האכסניה שבמסעדתו התפריט כולל מאכלי בשר בלבד. כששמעו כך החסידים, דרשו וחקרו היטב מיהו השוחט, ומיהו הבודק, כיצד מלחו את הבשר, האם לפי כל פרטי ההלכה? ועוד ועוד שאלות ובידורים על הידורי הכשרות ומלאכת השחיטה. והנה, בתוך כדי שאלתם ודרישתם, שמעו קול שבוקע מאחורי התנור, הם מתבוננים ורואים שאדם לבוש קרעים מדבר אליהם: חסידים חסידים, על מה שאתם מכניסים לפה אתם בודקים וחוקרים, אשריכם ואשרי חלקכם, האם כשם שאתם מקפידים על מה שנכנס לפה, כך גם אתם מקפידים שכל מה שיצא מפיכם יהיה לפי כל כללי ההלכה של שמירת הלשון? מה שונים דברי המאכל שמקפידים אתם שיהיו ברמת כשרות מהודרת, מאשר הדיבורים שיוצאים מהפה?!

רבי בונים שמע את התוכחה הנוקבת והאמיתית, הבין שרבו שלחו בכדי לשמוע את אותן מילים כנות ואמיתיות, החודרות עמוק ללב, מאותו יהודי שנראה פשוט, הוא הורה לחסידים שהשליחות נסתיימה ומיד חזרו לביתם. ואמר מי שאמר: בני אדם כל כך נזהרים שלא לאכול אפילו נמלה חיה, אולם אין הם נזהרים שלא לבלוע אדם חי!!!

תפילין אתם מניחים? תדאגו גם לצעירים!!

את המעשה הבא שמעתי ממו"ר מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל: מרן החזון איש רצה לעשות "מהפכה" כלשונו, בישיבת פוניבז'. באחת הפעמים קרא לי ולחברי, הגר"י יעקובוביץ, המכהן כיום כרבה של הרצליה. כשבאנו, פנה אלינו ואמר: מתוך מה שמגיעים אלי לדבר בלימוד הבחנתי שהגיעו לישיבה הרבה בחורים צעירים והם גם בעלי כישרונות, ורואים שהם הולכים חלילה לאיבוד, הם מתייאשים מהר, חשים עצמם בודדים. מוכרחים לעשות משהו כדי שהבחורים המבוגרים ימצאו זמן לקרב אותם. יקחו לעצמם זמן לשבת איתם. הוא ביקש מאיתנו שנטפל בעניין. אמרתי לו שהבחורים המבוגרים לומדים ברמה יותר גבוהה ובעיון, וקשה למצוא זמן בשביל ללמוד עם בחורים שרק עתה החלו ללמוד בישיבה. ובעיקר, שהזמן דוחק וקשה למצוא זמן פנוי לכך. החזון איש השיב על דברי ואמר: אם כשתדבר עם הבחורים הם ידחו את הבקשה ויגידו כדברים הנ"ל, אז תגיד להם: "תפילין אתם מניחים!! הרי אין זמן וצריך ללמוד, אז למה הם מניחים תפילין, כיון שזו מצות עשה, גם זה – אמר החזון איש – מצוה שאינה יורדת בערכה ממצות הנחת תפילין!! להקדיש ביום זמן לטפל בבחורים הצעירים".

שבנו להיכל הישיבה וליקטנו סביבנו קבוצה של בחורים מבוגרים, אמרנו לפנייהם את הדברים שיצאו מנהמת ליבו של החזון איש. השומעים התרגשו לשמע הדברים, ומיד לקחו דף ועט ועשו רשימה של מבוגרים וצעירים וסידרו זוגות זוגות: מבוגר לצעיר, מבוגר לצעיר, וישבו ולמדו משהו איתם, קבעו זמן כל יום חצי שעה – שעה. (הסיפור הובא גם בספר פאר הדור ח"ב, עמ' רצה).

כבוד תלמידי חכמים

לפני שנים הזדמן לי לשהות במקום בו התפתח פולמוס סוער בין שני בני תורה כאשר כל אחד הביע את השקפתו ודעת רבותיו בעניין מסוים, והנה תוך כדי חילופי הדברים, בסערת הרגשות, הוזכרו שמות של רבנים וגדולי תורה, כאשר כל אחד מגייס אותם לעזרתו ומצטט בשם דברים בשם אומרם המחזקים ומאששים את השקפתו שלו באותו ענין. בלהט הויכוח טען האחד לחברו: מה אתה מביא לי ראייה מרב פלוני? הוא לא רב בכלל!!!

יהודי תלמיד חכם שנוכח במקום, והיה עד לכל ההתנצחות, לא יכל להחריש, הוא פנה לאותו אחד ושאל: "אם יש לך שאלה שהיא ספק בדין דרבנן מה אתה עושה?" השיב לו הלה: "הולך מיד לרב ושואל". "ואם יש לך שאלה בספק דאורייתא?" הקשה לו שוב. "כאן צריך כבר מורה צדק מומחה, תלמיד חכם בקי ומפורסם". היתה התשובה. "אם כן אפוא", הביע לפניו את תמיהתו, "איך יכול להיות שבשאלה שהיא ספק אפיקורסות, האם תלמיד חכם זה או אחר נקרא "רב" או לא, אין אתה שואל אלא מכריע לבד, ומבטל תלמידי חכמים בכזו פשטות"!!!

והדברים ידועים, ולדאבונו מופְּרָים. ובפרט בזמננו, שכבוד התורה הושפל עד עפר בידי אנשים חסרי לב וריקים מכל תוכן, אותם נבערים מדעת שלשונם הרעה משתלחת בכל מי שנקרה בדרכם הם אלו שכביכול יקבעו תארים לחכמי הדור? והוא רחום יכפר. כמה זהירות צריך בדברים אלו, שיכולים להיכשל בהם מחוסר ידיעה ואי תשומת לב גם אלו המדקדקים בהלכה ומקפידים על קוצו של יו"ד, אך בזה נכשלים, מחמת הרעה הפושה במחננו בדבר הזלזול בבני אדם. הכלל העולה המתבאר מתוך דברי הראשונים מהווה יסוד גדול וחשוב במהלך היום-יומי בחיי האדם - אהבת הבריות!! הנלמד מעצם פשוטו של מקרא.

לדעת כיצד להוכיח

כיצד יוכל האדם להוביל את עצמו לאהבת הזולת? היאך יימנע מלשנוא את אחיו?
על ידי שיוכיחנו.

אולם גם להוכיח, צריך לדעת כיצד.

לא בנוזיפה ובשפיכת קיתון של רותחין ילמד אותנו פרק בענייני מוסר! לא יִסְרֹוּ בשבט פיו! לא זו הדרך ולא זו העיר! ואדרבה, דרך זו הוכיחה את עצמה כמעצימת שנאה... אלא בנועם וּבְרַפּוּת, יוכיחנו בלשון עדינה על כך שגרם לו עוול, בשפה יפה וכנה. ולא זו בלבד, יקשיב לגירסת חברו, יִשָּׁב את ההדורים ביניהם, והרי באופן זה בדוק ומנוסה שיחזור השלום לשרור כבתחילה, וממילא לא תתפתח לה שנאת הלב כלפיו, שהרי היא כנחש קטן מאוד אך עלול להיות גדול וארסי, ועל האדם מוטל החיוב "ואתה תשופנו עקב", לרוצץ את ראשה של שנאה כבר בקטנותה ואז יקויים בו "ולא תשא עליו חטא". ומעשים שבכל יום יעידו.

בדרך כלל, רוב רובן של תולדות השנאה הקיימות בין אדם לחברו, הן תוצאה של חוסר הבנה ושל חוסר הידברות. מילה אחת שנאמרה - או שלא נאמרה - יכולה להידרדר עד למלחמת עולם, וכולנו ודאי נתקלנו בתופעות דומות במהלך החיים. אין הכוונה, כמובן, לריב או למשפטים הנוגעים לנוקי ממון או גוף, שגם הם על פי רוב תוצאה של חוסר הבנה והידברות - אבל לא תמיד, אנו מתייחסים כאן לשנאת אחים כתוצאה מפגיעה בכבוד או ברגש אחר.

שנאה היא אחד מהרגשות הפועלים בנפש האדם, שבכללותם, פעמים הם חיוביים ומועילים, ובדרך כלל אינם רצויים, ואף מזיקים. אחד המופְּרָים ביותר לשלילה היא שנאה הבאה כתוצאה מתחרות. הפחד מתחרות ומכישלון וחוסר היכולת להתמודד מול המתחרה, גורמים רגשות שנאה שליליים. "כל אומן שונא בני אומנותו" - זהו פחד מתחרות. שנאה בין בני משפחה היא תופעה

קיימת וגם היא תוצאה של תחרות מסוימת על תשומת לב ההורים או המשפחה. שנאה בין חברים, גם היא מפחד התחרות והכישלון.

האדם בדרך כלל מגן בחירוף נפש על עצמו ועל כבודו האישי. בכל פעם שנדמה לו כי כבודו חשוף לפגיעה, הוא דורך את נשקו הרגשי והמילולי כדי להגן עליו, ואם בתנועות ידיים האדם זהיר יותר, ואינו פוגע בזולתו כל זמן שאינו בטוח בנחיצות הדבר, הרי שבתנועות פיו ורגשותיו אינו זהיר לבחון האם באמת ראוי להשתמש בהם להגנתו, או להמתין כדי להבין את כוונת זולתו, האם היא לפגוע או לא, ואנו יודעים, שמלחמה, כשהיא פורצת - אין לה גבולות. כשהסכר נפרץ, הרי שהמים זורמים בשצף קצף, ואחריתו, מי ישרנו.

הצפרדעים - ואנחנו...

מרן הסטייפלער זצוק"ל מעורר להבין את תחושות השנאה הבאה לידי ביטוי מתוך הסתכלות על מכת הצפרדעים במצרים: צפרדע אחת יצאה מהיאור, והמצרים היו מכים אותה, ועל כל מכה ומכה היתה מתיזה נחילים נחילים של צפרדעים, עד שמילאה את כל הארץ. ומתבקשת השאלה, אטו בשופטני עסקינן? הרי הנכם רואים מה נגרם מהמכות שאתם מכים את הצפרדע, במו ידיכם מביאים אתם על עצמכם את המכה בעוצמה כה גדולה - ולמה לא תפסיקו להכותה ולהזיק לעצמכם?! ומבאר מרן זצוק"ל כי את הקושיא הזאת אנו רואים בעינינו, לצערנו, בכל יום כמעט.

אנו עדים לויכוחים בין בני אדם, כשהאחד נפגע מדברי חברו ומשיב לו מנה אחת אפיים, ומובן שחברו אינו נותר חייב ומוסיף משַמְנֵנו למדורת הריב, והמחלוקת גדלה ומתעצמת. ולמה לא ישתוק ויעצור את הריב? הרי עם כל מילה הוא ניזוק ככל כפליים, והפגיעה בכבודו גדלה ומתחזקת, ולמה מביא האדם על עצמו מכות כה כואבות? אלא כך הוא טבע האדם!! כאשר רגשותיו נפגעים, כל מעייניו הם רק להשמיד להרוג ולאבד את הפוגע, ואינו רואה את הנזקים שייגרמו לו מנקמתו, וכך מתפתחת לה שנאה.

לו רק היה האדם מסוגל לחשוב קצת בטרם הוא מגיב כלפי חברו כל פגיעתו, הרי שהיה חוסך מעצמו ומחברו כאב ועוגמת נפש רבים. לו השכיל לדבר ולעורר את חברו על פגיעתו, היה מגלה בדרך כלל כי הלה לא כיון כלל לפגוע בו, אלא חוסר הבנה היה כאן, ואז היו מתפייסים ביניהם, ורגשות הפיוס מתוקים עשרות מונים מרגשות הנקם והשנאה המרים והמכבידים על החיים. וזוהי כוונת התורה בכתוב "הוכח תוכיח את עמיתך".

דַּבֵּר עִימוּ, אָמֹר לוֹ כִּי נִפְגַּעְתָּ מִמֶּנּוּ או מהתנהגותו, תן לו להסביר את עצמו, או המצא לו אפשרות והזדמנות להתנצל ולפייסך, ואז "לא תשנא את אחיך ולא תשא עליו חטא".

אכן, למדנו את יסוד הדברים. אדם צריך לדעת שכל ערך תורני שנוטע בנפשו ופנימיותו, יהווה לו כח עזר אמיתי להתמודדויות שונות, יהיו אשר יהיו, במהלך חייו, באופן שלפעמים אפילו הוא עצמו לא יבין עד היכן. שהרי עבודת המידות ויראת אלוקים הם דברים המסורים בראש ובראשונה ללב.

עלה במוחי משפט של ראש הישיבה

ובהקשר לזה אציין מה שהעיד בפני אברך אחד, כמה שנים לאחר נישואיו, שפעמים לא מעטות כאשר הוא נקלע לאיזה ניסיון או התמודדות, היה צץ במוחו איזה משפט ששמע בצעירותו מראש הישיבה או מהמשגיח בישיבה בה למד, למרות שעברו כבר שנים רבות מאז, וכשנזכר בזה הפנים יותר עד כמה כל משפט של תורה ששמע בחייו חלחל פנימה בתודעתו, באופן שגם עכשיו, זמן רב לאחר מכן, עדיין המשפטים האלו מהווים עבורו ככלים טובים לחיים תקינים שמסייעים לו לעבור את החיים בצורה נכונה וטובה. וזו הוכחה עד כמה חשוב שהאדם ימלא את פנימיותו בערכים חיוביים של תורה ויראה.

לסלוח מבפנים - מרן הגר"י למעוכב השידוך

תמיד היה מו"ר מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל מעורר על כך שיש לבקש מחילה, אם בתקופת השידוכין נגרמה פגיעה בכבודו של אחד הצדדים. ובכל ספק יש להקפיד מאוד לבקש מחילה מהצד הנפגע, ולראות לפייסו עד שימחל באמת ובלב שלם.

בדידי הוה עובדא כמה פעמים, כאשר באתי לפני מו"ר זצ"ל עם בחור שביקש את ברכתו לזיווג הגון, ולאחר שבירכו, אמר לו מו"ר: "תבדוק אם אין אחת מאותם שנפגשת עמהם שאולי מקפידה עליך או כועסת מחמת הצורה בה נותק הקשר, ואפילו אם היה זה מחוסר התאמה!!"

וזכורני שפעם אחת אמר מו"ר כדברים האלה בנוכחותי לאחד הבחורים שהבאתי לפניו, ואז נזכר הבחור שלפני שנתיים נפגש עם נערה אחת וייתכן שהם נפרדו בצורה לא ראויה. כיון ששידוך זה הוצע בזמנו על ידי, לכן ביקש ממני הבחור להיות שליח להתנצל בשמו אם היה איזה דבר שפגע בה.

ואכן, העברתי את המסר למשפחה, וכששמעה זאת הבת אמרה שהיא צריכה לחשוב על הדברים, מכיון שנפגעה ממנו מאוד, שהרי הבחור נועד עמה תקופה לא מבוטלת ונטע בליבה הרגשה טובה לגבי המשך הקשר, כך שהבינה שהעניינים מתקדמים, אך לפתע פתאום הודיע שאינו מעוניין להמשיך מ"חוסר התאמה", לטענתו, והיא התקוממה על כך, "אם כן, למה הוא משך את הדברים כל כך הרבה זמן?".

הגם שכבר זכתה להינשא ואף יש לה בס"ד ילדים, מכל מקום הסבירה שבכדי למחול בלב שלם היא עדיין צריכה לחשוב על כך, כיון שהפגיעה היתה כה קשה והשאיירה רושם בל יימחה בליבה, ומכיון שאינה רוצה לומר סתם שמוחלת מן השפה ולחוץ אלא רוצה שאכן המחילה תהיה בלב שלם, לכן היא צריכה קצת זמן להתגבר על הרגשות בכדי למחוק את משקעי העבר וכך תוכל להצהיר ולקבוע שמחלה בלב שלם.

ובאמת, אחרי כשבוע ימים צלצלה והודיעה שהיא מוחלת לו בלב שלם, כששמע זאת הבחור שמח מאוד, וראה זה פלא! אחרי מספר שבועות זכה ובא בקשרי השידוכין.

אתה הראת לדעת עד היכן מגיעים הדברים וההשלכות כלפי מי שח"ו נגרם על ידו פגיעה בזולת, אפילו אם היה זה בשגגה.

נתינה אוהבת מבפנים

בבית שבו גדלה סבתי, מרת חני בת טוב סאלם עוואד ע"ה, המצב הכלכלי היה שפיר, הסבתא גדלה אצל דודה כיון שהיתה יתומה מאם מְיָלְדוּת, ובאופן קבוע היו מארחים כמה משפחות בביתם עד שהיו אלו עולים ארצה.

והנה, יום אחד הגיעו לביתם כמה משפחות וביניהם נערה אחת, שתיכף כשראתה את סבתי חני ע"ה, מיד חיבקה אותה ונפלה על צווארה בבכי קורע לב. לשאלתה, מדוע היא בוכה, אמרה לה הנערה שכעת היא כלה, מאורסת לעלם חמודות, ירא שמים ושקדן, אך דא עקא שאין ברשותה פרוטה לפורטה, ועל נדוניה אין מה לדבר, ולכן היא מתביישת ונבוכה.

כשביררה סבתי על שלום הוריה, השיבה לה הנערה: עליהם השלום...

בשומעה זאת, ירדו עיניה של סבתי דמעות, ולא ידעה את נפשה מרוב צער. אך מיד התעשתה וביקשה מהנערה שתסיר דאגה מליבה: "הירגעני נא, עליך לשמוח! ובטחי בה' יתברך, רחום וחנון הוא, ולא יעזבך!" לאחר מכן ביקשה ממנה לסור איתה לחדרה, שם הוציאה סבתא ע"ה מאוזניה את העגילים, הסירה מידה את הצמיד ופשטה מצווארה את השרשרת, הושיטה אותם לנערה וביקשה ממנה הבטחה שלא תספר כלל על כך אלא שלכולם תאמר שהחתן שלה רכש לה את התכשיטים.

כשסיפר לי זאת אאמו"ר שליט"א, הוסיף כשדוק של געגועים נשקף מעיניו: "את כל זה אמא לא סיפרה לי, רק אחרי ששאלתי אותה שוב ושוב מה עשתה כדי להרגיע את הנערה, גוללה בפניי את שאירע, ולאחר מכן מלמלה בלחש כמה פעמים: "עפר לפי, עפר לפי", כוונתה היתה לומר שכביכול צריך לשים לה עפר בפיה על כך שסיפרה את החסד שעשתה..

אכן, למדנו עד כמה חשובה ויסודית העבודה הפנימית של האדם, המביאה אותו להתעוררות בשעת ניסיון מאת הבורא, לדעת לעשות רצון קונו.

התרופה המרעילה...

אחת הדמויות המפורסמות ביהדות ארה"ב בדור האחרון היה רבי משה שרר ז"ל, מנהיג "אגודת ישראל". הוא נודע כלוחם ללא חת למען היהדות והיהודים ולא אחת הצליח גם במקום שאחרים כבר התייאשו מלהיאבק. כשנשאל פעם מנין הוא שואב את הכוח והעוצמה להיאבק גם כשנראה שאין שום סיכוי להצליח? השיב: שאם היה נכנע לייאוש, הוא בכלל לא היה בעולם.

וכך סיפר :

אביו נפטר בעודו פעוט. אמו, שגידלה אותו לבדה, הייתה חסרת אמצעים. יום אחד התעורר משה הקטן כשהוא קודח מחוס. אמו נטלה אותו בזרועותיה והחשישה צעדיה לרופא. לאחר בדיקה מעמיקה, בישר הרופא בצער כי מצבו של הילד קשה ביותר והסיכוי היחיד לרפואת הילד היא תרופה יקרה מאוד ששמה 'אנטיביוטיקה'. באותם ימים, מחיר אנטיביוטיקה עמד על מאות דולרים לבקבוק. כשליבה מרוסק לרסיסים, יצאה האם לרחוב הסואן כשילדה הקטן על ידה. שום סיכוי לא היה לה בעולמה לרכוש את התרופה היקרה לרפואת בנה. ולפתע, זיק של תקווה ניצת בעיניה. היא החשישה צעדיה בהחלטיות לעבר בית המרקחת, שם גוללה בפני הרוקח את מר גורלה כאלמנה, את מצבה הכלכלי הגרוע, ואת העובדה כי חיי בנה הפעוט נתונים כרגע לתרופה היקרה. לא תרומה היא ביקשה. בנחישות רבה, הציעה כי בתמורה לתרופה שתקבל, היא תעסוק בניקיון בית המרקחת במשך תקופה - עד שתשלים את דמי התרופה.

הרוקח הסכים.

בידיים רועדות, היא נטלה את הבקבוק ועשתה בהתלהבות צעדים מהירים לעבר ביתה, שם תכננה להעניק לבנה את התרופה היקרה.

במהלך ריצתה לעבר הבית, נתקלה ב'כושי' חסון וגבוה. פחד איוס נפל עליה - ובתגובה אינסטינקטיבית, לפתה באצבעותיה את הבקבוק היקר בחוזקה.

הערל, שהבחין ביהודייה השומרת מכול משמר את בקבוק המשקה, חטף אותו מידיה והחל לוגם.

משהבחין בטעם המר, השליך וניפץ את הנוזל היקר לקרקע. כך לנגד עיניה ראתה את התרופה הגורלית מתנפצת לרסיסים. אך היא לא התייאשה.

בלב שבור ובנפש עייפה, שבה לבית המרקחת. מאחורי הדלפק, לא פגשה את מיטיבה הקודם אלא אדם אחר. היא החלה לגולל את קורותיה - ושוב חזרה והציעה להשתעבד לזמן כפול של ניקיון תמורת בקבוק נוסף.

"איני מבין כיצד קיבלת את התרופה בפעם הראשונה", מחה האיש. "אני כאן הוא בעל הבית והרוקח שהיה כאן לפני כשעה לא קיבל שום רשות לעשות את העסקה בראשונה".

האם הבוכייה המשיכה לדבר על ליבו של בעל הבית, ועל מנת להוכיח את אמיתות דבריה, שלפה מתיקה את שברי הבקבוק שהטיח הגוי בקרקע והציגה אותו בפני הרוקח.

הוא הביט בבקבוק השבור, ולפתע נעשה חיזור. מילותיו נעתקו מפיו. לאחר שהתאושש קמעא, נטל מהמדף תרופה חדשה, הגיש לאם ואמר: "קחי בקבוק חדש, את פטורה מכול עבודת ניקיון, הריני מעניק לך את התרופה ללא כל תמורה".

לפליאת האם, הסביר הרוקח כי האיש שעמד כאן לפני כשעה, טעה ונתן תרופה שאילו היה הפעוט לוגם, בוודאי שהיה נופח את נשמתו.

הנס הראשון היה שמשמים שלחו את הערל לנפץ את הבקבוק הראשון.

הנס השני היה כי לא נתנה לייאוש להשתלט על מצב-רוחה המדוכדך.

"אשה שעושה הכול למען בריאות הילד שלה - מגיע לה הכול", נימק מנהל בית המרקחת כשהוא מגיש לה בקבוק של 'אנטיביוטיקה' אמיתית.

רבי משה שרר, בגומרו לספר זאת אמר: ממעשה זה אני שואב עוז ותעצומות לעתיד.

צידה לדרך

א. קמתי "אני" לפתוח...

אמנם עסקנו במאמר זה בחלק ה"אני" הפנימי שבאדם, אך צריך לומר בהסתייגות, אין משמעות ל"אני" הפנימי שבאדם, אם אין הוא מכיר, מבין ומאמין, שכל אשר לו - ניתן לו מאת הבורא יתברך שמו בחסד ורחמים מלפניו, שהרי אם יעלה בדעתו או בהרגשתו שהוא עשה לעצמו או בעצמו, מעשה ידיו להתפאר, כוחי ועוצם ידי, אזי ח"ו יוכל להפוך ה"אני" שבו ל"אין", שהרי הוא יתברך, הכל יכול, מעניק לו מאוצרו הטוב.

ועל דרך הרמז אפשר לבאר מה שנאמר בשיר השירים (ה, ו): "פְּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי, וְדוֹדִי חָמַק עָבָר", אם האדם תולה הצלחותיו ב"אני" - בעצמו, אזי דודי - הקב"ה "חמק עבר" ח"ו, ומשאיר אותו כביכול להסתדר לבד. עניין זה נרמז גם בפתיחת עשרת הדברות, "אנכי" ה' אלוקיך, כל אימת שיתבונן האדם בעצמו, בחלק "האנוכי" שבו, עליו לדעת ולהבין כי כל מה שהשיג ונפל בחלקו, הרי זה מכח ועל ידי - ה' אלוקיך. וכפי שנאמר בתהילים "אשא עיני אל ההרים - מאין יבוא עזרי", אם ישים אדם עצמו כ"אין", אזי יזכה ל"יבוא עזרי" וממילא יכיר ודאי ש"עזרי" רק "מעם ה'", כי הוא יתברך "עושה שמים וארץ", והכל שלו וקניינו.

ב. בתוכך קיים גאון פוטנציאלי

נקודה חשיבתית נוספת, אשר ההתבוננות בה ללא ספק תביא את האדם להכרה עמוקה בכוחותיו, וממילא לשינוי בהנהגתו דרך פעולותיו, ובאמצעותה ינסוק גבוה מעל גבוה, היא הידיעה שטמונים בתוכו כוחות פנימיים אדירים, שאם ישכיל לנצלם אל נכון, יגיע למחוזות שאפילו הוא עצמו לא היה מאמין שיכול להגיע. ונסביר:

כל אחד מאיתנו הוא גאון פוטנציאלי. זויות הראייה של כל אחד מאיתנו היא שונה וייחודית - מה שאתה יכול לראות, אולי אף אחד אחר לא יכול לראות. לכל אדם יש כלים וכישורים שמיוחדים לו ורק לו. אם הוא רוצה להצליח, כדאי לו לנצל את היכולות המיוחדות שלו, ולהיות יצירתית. את מילות התפילה "ותן חלקנו בתורתך" מסבירים על פי הדרש: לכל אחד יש "חלק" שלו, שהוא יכול לגלות בתורה, ואדם אחר אינו יכול לגלות. אנחנו מבקשים מהקב"ה, שיזכה אותנו לגלות את החלק המיוחד שלנו. חז"ל אומרים במסכת עבודה זרה (יט, א) "אין אדם לומד תורה אלא ממקום שליבו חפץ". הכוחות הייחודיים של האדם מושכים אותו לאופן לימוד מסוים או למקום לימוד מסוים. כאשר הוא מתאים את התנאים החיצוניים לנתונים הפנימיים שלו, יש לו אפשרות גדולה יותר להגיע להצלחה. הייחודיות של האדם יכולה לסייע לו, במידה רבה מאוד, גם בתחומים הגשמיים. מרבית האנשים שהצליחו "בגדול", בשטחים שונים של עולם העבודה, עשו זאת בעזרת יצירתיות. הם חשבו על רעיון, שאף אחד לפניהם לא פיתח, או ניצלו נישה זנוחה שאחרים לא חפצו בה. היכולות הייחודיות עלולות להישאר זנוחות, ללא תועלת, בתוכנו. כדי שנוכל לממש את היכולות הללו, חשוב שנהיה מודעים להן. כמו כן, אנחנו יכולים לסייע לעצמנו במימוש היכולות, אם נפתח את ראשו לרעיונות חדשים - נבדוק אפשרויות, נלמד, נחפש ונשאל. שינויים רבים לטובה נעשים בעקבות ידיעות חדשות.

ג. אל תחקה אחרים - אתה שונה מהם

אך נקודה נוספת בדברים. תרנגולת דגרה על ביציה, ויחד איתן - גם על ביצה של נשר. בסופו של תהליך, האפרוחים בקעו מביצי התרנגולת, והנשר בקע מביצת הנשרים. בכל יום מימי חייו עשה הנשר בדיוק מה שעשו חבריו התרנגולים. כמותם הוא היה מרכין ראשו אל האדמה ומחפש תולעים וחרקים. הוא החשיב עצמו, בפשטות, כתרנגול שווה בין שווים. יום אחד ראה הנשר מעליו ציפור מפוארת, עפה במרומים, בשמיים בהירים וצחים מענן. הנשר הרים את מבטו ביראת כבוד. "מי זה?", הוא שאל. "זה הנשר, מלך העופות", השיב שכנו התרנגול. "הוא שייך לשמיים. אנחנו שייכים לארץ, אנחנו תרנגולים". כך חי הנשר כתרנגול, ומן הסתם גם כך מת. אתה ייחודי. יש בך כוחות רבים ומיוחדים. לא כדאי לתת להם להתבזבז, סתם מחמת חוסר תשומת לב. גלה את הכוחות ואת היכולות שלך, השתדל להשקיע בפיתוח ובשדרוג של עצמך, הרשה לעצמך להיות יצירתי ומקורי - אתה יכול בעזרת ה' להגיע להרבה יותר ממה שנראה לך.